

УДК 3 43.615:343.226 (477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3\(21\)-715-724](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-3(21)-715-724)

Оніщик Юрій Віталійович доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, тел.: (097) 480-95-40, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Коваль Ольга Миколаївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, вул. Мала Шияновська, 2, м. Київ, 01011, тел.: (063) 707-17-97, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Анотація. Домашнє насильство останнім часом стало однією з найбільш обговорюваних тем в області захисту прав людини. Домашнє насильство безпосередньо пов'язане з набагато більш складним явищем – категоріями сили, влади. Дана стаття розглядає форми домашнього насильства у міжнародному праві.

Права людини займають особливе місце в міжнародному праві. Що стосується прав людини, то на міжнародному рівні були укладені юридично зобов'язуючі угоди у формі міжнародних договорів, згідно з якими держави беруть на себе зобов'язання по боротьбі з домашнім насильством.

Визначено, що домашнє насильство перетворюється з суто приватної, інтимної справи членів сім'ї в суспільну справу, окрему проблему, що вирішується законами, що захищають потерпілу особу. Очевидно, що проблема виникає повсюдно, а не тільки в країнах, що розвиваються, неблагополучних районах або серед іммігрантів. Тому, домашнє насильство заслуговує на увагу всіх відповідних органів, що займаються правами людини. Ефективний підхід до боротьби з домашнім насильством повинен ґрунтуватися на існуючих документах з прав людини.

Проаналізовано низку міжнародно-правових актів рекомендаційного характеру, серед яких Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 р., Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок від 20.12.1993р., Віденська декларація та Програма дій ООН від 25.06.1993 р., Пекінська декларація та платформа дій від 15 вересня 1995 року, Міжамериканська Конвенція про запобігання, покарання та викорінення

наси́льства щодо жінок 1994 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р., Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11.05.2011 р., директива про права жертв злочинів, яка вступила в силу 15 листопада 2012 р.

У статті розглядаються всі вищезазначені правові акти. Коротко викладаються зв'язки між цими документами та наслідки для подальшого розвитку міжнародно-правового регулювання у цій галузі.

Ключові слова: домашнє насильство, економічне насильство, фізичне насильство, психологічне насильство, сексуальне насильство, системність, фізичний біль, кримінальне правопорушення, адміністративні правопорушення.

Onishchuk Yuriy Vitaliyovych Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Mala Shiyanovska St., 2, Kyiv, 01011, tel.: (097) 480-95-40, <https://orcid.org/0000-0003-3355-3392>

Koval Olga Mykolaivna Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Mala Shiyanovska St., 2, Kyiv, 01011, tel.: (063) 707-17-97, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

FORMS OF DOMESTIC VIOLENCE IN INTERNATIONAL LAW

Abstract. Domestic violence has recently become one of the most discussed topics in the field of human rights protection. this type of violence is directly related to a much more complex phenomenon – categories of power, power. The article examines the types and forms of domestic violence in international law.

Human rights occupy a special place in international law. With regard to human rights, legally binding agreements have been concluded at the international level in the form of international treaties under which states undertake obligations to combat domestic violence.

It is determined that domestic violence turns from a purely private, intimate matter of family members into a public matter, a separate problem solved by laws protecting victims. It is clear that the problem occurs everywhere, and not just in developing countries, disadvantaged areas or among immigrants. Domestic violence therefore deserves the attention of all relevant human rights bodies. An effective approach to combating domestic violence should be based on existing human rights instruments.

The article analyzes a number of international legal acts of a recommendatory nature, including the UN Convention on the elimination of all forms of discrimination against women of 18.12.1979, the Declaration on the elimination of violence against women of 20.12.1993, the Vienna Declaration and Programme of action of 25.06.1993, the Beijing Declaration and platform for action of September 15, 1995, the Inter-American Convention on the prevention, punishment and elimination of violence against women of 1994, the Convention on the protection of human rights and fundamental freedoms of 04.11.1950., Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence of 11.05.2011, directive on the rights of victims of crime, which entered into force on 15 November 2012.

The article discusses all the above-mentioned legal acts. The links between these instruments and the implications for the further development of international legal regulation in this area are summarized.

Key words: domestic violence, economic violence, physical violence, psychological violence, sexual violence, systemic, physical pain, criminal offense, administrative offense.

Постановка проблеми. У наші дні домашнє насильство більше не може сприйматися як проблема двох людей, однієї сім'ї, яку потрібно тримати в таємниці та не обговорювати публічно. Одна з цілей даного дослідження - підтримати саме цю ідею і показати, що насильство в сім'ї це проблема не окремої людини, а суспільства в цілому. Під терміном "домашнє насильство" багато людей уявляють собі фізичне насильство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням форм домашнього насильства у міжнародному праві займалися, серед інших, такі вчені А. Байда, І. Бандурка, О. Бандурка, О. Баранова А. Блага, А. Вознюк, А. Галай, В. Галай, М. Буроменський, В. Буткевич, В.В. Муранова та інші.

Метою статті є з'ясування та аналіз міжнародно-правових актів рекомендаційного характеру у сфері щодо запобігання та протидію домашнього насильства.

Виклад основного матеріалу. Домашнє насильство приймає багато форм, крім фізичного насильства, психологічного, економічного насильства, а також сексуального насильства. У багатьох випадках домашнього насильства повторювані фізичні або психологічні напади мають тривалий вплив на життя потерпілої особи. Домашнє насильство включає насильство по відношенню до дітей, літніх людей або інших членів сім'ї, але дане дослідження зосереджено на насильстві в партнерських відносинах, тобто між колишніми або нинішніми подружжям, партнерами, незалежно від того, чи веде кривдник спільне господарство з потерпілою особою. Оскільки домашнє насильство впливає на

обидві статі, ми маємо справу з домашнім насильством як щодо жінок, так і щодо чоловіків, дітей, людей похилого віку.

Міжнародне співтовариство розглядає домашнє насильство як порушення прав людини, зокрема права на життя, особисту свободу, людську гідність та безпеку, незалежно від статі чи віку. Форми домашнього насильства включають, крім фізичних нападів, психологічне насильство, економічне та сексуальне насильство. Всі названі форми домашнього насильства можуть проявлятися у величезній кількості форм.

Домашнього насильства зростає в усьому світі. Одже, питання щодо відповідальності передбаченої за домашнє насильство навіть у міжнародному праві є досить розповсюдженою темою і потребує негайного запобігання. Загалом у міжнародному праві існують певні міжнародні-правові труднощі, які можуть бути висвітлені в деклараціях або в документах, які передбачають прямі зобов'язання членів міжнародного права. Домашнє насильство не є винятком. Прототипи цієї проблеми можна простежити у перших фундаментальних документах на міжнародно-правовому рівні щодо захисту прав людини та її свободу.

В преамбулі Загальної декларації прав людини від 10.12.1948 р. зазначається, що визнання гідності, притаманної всім членам людської сім'ї, та їх рівних і невід'ємних прав є основа свободи, справедливості та миру у світі. Крім того, у преамбулі зазначено, що народи ООН підтвердили в Статуті Організації Об'єднаних Націй свою віру в основні права людини, гідність і цінність людської особистості та в рівність в усіх аспектах чоловіків і жінок [1]. Метою встановлення відповідальності за домашнє насильство в міжнародному праві є запобігання, відповідальності та боротьби з проявами домашнього насильства. Найбільш зумовлюючий аспект домашнього насильства є гендерна зумовленість, яка невід'ємно являється частиною забезпечення гендерної рівності.

Це прямо передбачено в Глобальних цілях сталого розвитку ООН на 2016-2030 роки. (Ціль 5) та Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. (Стратегічна ціль 2), оскільки право Ради Європи виходить з того, що повага та захист фундаментальних прав людини (насамперед права на життя, свободу, особисту безпеку, повагу до приватного та сімейного життя, заборону тортур, дискримінації) є головним обов'язком держави. Причому ці права мають реалізовуватися як у публічній, так і в приватній сферах, у сфері особистих чи сімейних відносин [2].

У 1979 році була розроблена Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Зазначена Конвенція також стосується загальних рекомендацій Комітету з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, в яких також основна увага приділяється насильству в сім'ї [3].

Одним із своєрідних поштовхів до актуалізації проблеми фізичного насильства стало прийняття Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведження і покарання від 10.12.1984 (далі – Конвенція проти катувань), яку ратифіковано із застереженнями (котрі в подальшому були зняті Законом України № 234-XIV від 05.11.1998) Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 3484-XI від 26.01.1987. У цій Конвенції термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи

визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди [4, с. 1].

Незважаючи на очевидний інтерес до покращення становища жінок та зусилля щодо забезпечення їх рівного статусу з чоловіками, до грудня 1993 року проблема насильства щодо жінок не була чітко сформульована в жодному документі. Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок була прийнята Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй [5]. Таким чином, тема домашнього насильства, особливо насильства щодо жінок, виходить на перший план інтересів держав і починає обговорюватися на міжнародній арені, навіть незважаючи на те, що зазвичай вона сприймається як внутрішня проблема.

У червні 1993 року у Відні відбулася Всесвітня конференція з прав людини. З цієї нагоди були прийняті Віденська декларація і програма дій, які узагальнюють універсальну суть ідеї прав людини і висловлюють необхідність боротьби з усіма формами расизму, ксенофобії і нетерпимості [6].

Водночас особлива увага приділяється правам жінок, дітей, меншин та корінних народів. Держави повинні працювати, зокрема, над викоріненням насильства щодо жінок у суспільному та приватному житті, а також усіх форм сексуального насильства, домагань та торгівлі жінками. Також підкреслюється, що повага прав людини має пріоритет над дотриманням екстремальних культурних і релігійних звичаїв, які завдають страждань жінкам. Подібним чином, проблема домашнього насильства розглядалася в 1990-х роках у Пекіні, де були прийняті Пекінська декларація та платформа дій, яка визначала "насильство над жінками" як будь-який акт насильства, мотивований гендерними відмінностями, що спричиняє або може спричинити фізичну, сексуальну чи психологічну шкоду або страждання жінкам, включаючи погрози зробити це, примус або довільне обмеження свободи.

Представники 180 країн світу зустрілися в Пекіні на четвертій Всесвітній конференції з питань жінок, організованій економічною і соціальною Радою Організації Об'єднаних Націй. Їх спільна мета полягала в тому, щоб продовжити діяльність, розпочату міжнародним співтовариством з просування гендерної рівності. Конференція допомогла розробити та сформулювати документ, що відображає жіночі проблеми кінця минулого століття [7].

Основною метою конференції було окреслити дії щодо розширення можливостей жінок та забезпечити їх повну участь у всіх сферах суспільного життя. Пекінська платформа дій підкреслює, що насильство щодо жінок у сім'ї анулює всі інші права жінки як людини та громадянина, оскільки перешкоджає їх здійсненню.

У той же час тема домашнього насильства була порушена і на іншому кінці земної кулі в Міжамериканській Конвенції про попередження, покарання і викорінення насильства щодо жінок, що демонструє справжній глобальний масштаб проблеми і необхідність її вирішення. У Сполучених Штатах, Латинській Америці та Карибському басейні, як і в Європі, толерантність до домашнього насильства щодо жінок розглядається як порушення права на життя, на життя без катувань та на рівність перед законом.

Міжамериканська Конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок 1994 року є першою регіональною Конвенцією, заснованою на дискримінації за ознакою статі щодо жінок. У Конвенції насильство розглядається в трьох окремих категоріях: фізичне, духовне і сексуальне насильство, а також класифікується в залежності від джерела насильства як домашнє насильство, насильство, що здійснюється суспільством, і насильство, що здійснюється державою: відповідно до цієї відмінності домашнє насильство включає такі акти, як побиття, образи, сексуальне насильство, зґвалтування в шлюбі; насильство, вчинене суспільством, відноситься до таких дій, як сексуальні домагання на робочому місці, в навчальних закладах, на вулиці, залякування, торгівля жінками, примус до проституції; в той час як насильство, викликане державою або вчинене державою або потурання йому, відноситься до таких дій, як тортури, зґвалтування під час утримання під вартою і збройних конфліктів. Міжамериканська Конвенція підкреслює зобов'язання держав проводити ефективну та рішучу політику щодо запобігання, розслідування та покарання за насильство щодо жінок у приватній чи громадській сфері та здійснювати належну ретельність з цією метою [8].

Рада Європи - найстаріша міжурядова організація на континенті, яка була створена головним чином для захисту прав людини, парламентської демократії та верховенства права. Конвенція Про захист прав і свобод людини

(далі - конвенція) була прийнята в 1950 році і досі вважається найважливішою конвенцією з прав людини в Європейському регіоні.

Європейський регламент щодо захисту основних прав і свобод людини являє собою більш докладний і прогресивний регіональний регламент щодо захисту прав людини, ніж універсальні стандарти, зокрема, в тому, що стосується контролю за їх дотриманням. На відміну від універсальних міжнародних договорів, Конвенція створила адекватну систему захисту прав людини, яка міститься в Конвенції та протоколах.

Європейський суд з прав людини (далі іменованій судом), розташований у Страсбурзі, має юрисдикцію розглядати справи про порушення положень Конвенції. Скарга на порушення Конвенції може бути подана до суду або державою-учасницею, або окремими особами, групами осіб або неурядовими організаціями. Що стосується проблеми домашнього насильства, можна припустити, що найчастіше скарги подаються окремими особами, і це дійсно відбувається. Конвенція гарантує, зокрема, право на повагу до приватного та сімейного життя [9].

Третя стаття Конвенції говорить, що ніхто не повинен піддаватися тортурам або нелюдському або принижуючому гідність поведженню або покаранню. У крайніх випадках тривалого і вкрай болісного домашнього насильства були виявлені порушення цієї статті, коли держави були не в змозі забезпечити захист жертві, хоча були причини для підвищеної уваги. Насильство щодо постраждалих осіб також призвело до смерті деяких потерпілих.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (далі - Стамбульська конвенція) - це міжнародний договір Ради Європи, який до теперішнього часу ратифікований державами Європи, за винятком Росії та деяких інших країн, особливо Центральної Європи. Конвенція є відповіддю на високий рівень насильства щодо жінок у глобальному та регіональному масштабі і є найбільш всеосяжним міжнародним договором у цій галузі.

Стамбульська конвенція розглядає проблеми комплексно - вона зобов'язує уряди:

а) змінювати закони і карати осіб, винних у всіх формах насильства (психологічного, фізичного і сексуального);

б) посилювати профілактику і здійснювати практичні заходи, включаючи освіту і моніторинг. Таким чином, метою конвенції є не лише формально-правовий, а й особливо фактичний захист жертв насильства.

Важливість міжнародного підходу до цієї галузі полягає в систематичному зборі даних на національному та міжнародному рівнях, обміні передовою міжнародною практикою та зусиллях щодо встановлення єдиного стандарту надання допомоги в європейських державах [10].

У Конвенції підкреслюється роль освіти, яка повинна привести до зміни соціальних установок і терпимості до насильства. Стамбульська конвенція спрямована на боротьбу з цими явищами в трьох основних областях:

1. Профілактика базується на підвищенні обізнаності про різні форми насильства та підготовці фахівців, які працюють з жертвами. Велика увага приділяється освіті в цій галузі, зокрема включенню питань рівності в навчальні програми на всіх рівнях освіти. Дуже важливим аспектом є усунення соціальних стереотипів, які часто призводять до насильства і в результаті яких в суспільстві терпимо ставляться до насильства по відношенню до жінок.

2. В області захисту важливо, щоб послуги для жертв були доступні на всій території держав, включаючи роботу цілодобових телефонних ліній допомоги, можливість безпечного розміщення та медичну, юридичну та психологічну допомогу.

3. Що стосується судового переслідування, то воно вимагає належного розслідування та переслідування всіх форм психологічного, фізичного та сексуального насильства щодо жінок, включаючи переслідування, сексуальні домагання та зґвалтування, примусові аборти та стерилізацію, примусові шлюби та обрізання жінок. Жертви насильства повинні мати можливість користуватися спеціальними заходами захисту під час розслідувань і судових розглядів і мати право на компенсацію.

Одним з новаторських аспектів конвенції є те, що в ній насильство щодо жінок розглядається як порушення прав людини і серйозна форма дискримінації, тобто насильство щодо жінок і насильство в сім'ї є не просто приватною справою і має належним чином переслідуватися державами-членами [11, с. 37].

Унікальність Стамбульської конвенції як національного орієнтиру визначено політику європейських країн у відповідній сфері. Належність до конвенцій нового покоління Ради Європи, що містить не лише декларації та наміри, а й перелік конкретних зобов'язань держави. Окрім вдосконалення законодавства та правозастосовної практики забезпечення відповідних фінансових і кадрових ресурсів.

Однак слід підкреслити, що Стамбульська конвенція не вводить "нову гендерну ідеологію", а лише пропонує іншу перспективу і превентивне вирішення проблем, що впливають з існуючого регулювання, яке також представляє певну гендерну ідеологію або регулювання ролей і моделей поведінки жінок і чоловіків. Таким чином, гендерна перспектива Стамбульської конвенції не може бути описана як "гендерна ідеологія".

Громадяни Європейського Союзу також не застраховані від домашнього насильства. Випадкове виявлення випадків попередження є нагадуванням про те, що цю проблему необхідно вирішувати. Лідери Європейського Союзу не

відвернулися від цього і вже визначили керівні принципи своєї роботи по запобіганню з насильством щодо жінок і всіма формами дискримінації щодо жінок. Основними цілями Європейського Союзу є сприяння рівності між чоловіками та жінками, збір даних про насильство щодо жінок, розробка ефективних та скоординованих стратегій та боротьба з безкарністю агресорів.

Висновки. Таким чином, для розв'язання проблеми відповідальності за домашнє насильство в будь-якій державі та у світу вимагає врахування стандартів традиційне право, культурний релятивізм і соціокультурні традиції і пов'язані з деталями державної політики в цій сфері, як і в усіх міжнародних стандартах та правила боротьби з домашнім насильством.

Література:

1. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
2. Рудецька П. А. Відповідальність за вчинення домашнього насильства в міжнародному праві. *Тези доповідей Всеукр. наук. конф. молодих вчених «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку»* (18 листоп. 2022 р.); за ред. М. Р. Аракеяна, К. І. Спасової. Одеса, 2022. С. 10–12.
3. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: станом на 18.12.1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text.
4. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
5. Декларація про ліквідацію насильства щодо жінок: станом на 20.12.1993 р. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/165261__165261.
6. Віденська декларація та Програма дій ООН Декларація, Міжнародний документ: станом на 25.06.1993 р. № 995_504. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/165261__165261.
7. Пекінська декларація та платформа дій: станом на 15 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text.
8. Міжамериканська Конвенція про запобігання, покарання та викорінення насильства щодо жінок: станом на 1994 року. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf.
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): станом на 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
10. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами: ратифіковано 20 червня 2022 р. із заявами Законом № 2319-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.
11. Галай А. О., Галай В. О., Головка Л. О., Муранова В. В. та ін. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія. За заг. ред. А. О. Галай. К.: КНТ, 2014. 160 с.

References:

1. Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text [in Ukrainian].

2. Rudetska, P. A. (2022). Vidpovidalnist za vchynennia domashnoho nasylstva v mizhnarodnomu pravi [Responsibility for committing domestic violence in international law]. [Responsibility for committing domestic violence in international law]. *Abstracts of reports Vseukr. of science conf. of young scientists "Sustainable development of society and the state: modern challenges and directions of development"* (18.11.2022, Odesa); Ed. M. R. Arakelian, K. I. Spasova (pp.10-12). Odesa [in Ukrainian].
3. Konventsiiia OON pro likvidatsiiu vsikh form dyskryminatsii shchodo zhinok [The UN Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women dated (1979 December 18)]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text [in Ukrainian].
4. Konventsiiia proty katuvan ta inshykh zhorstokykh, neliudskykh abo takykh, shcho prynyzhuiut hidnist, vydiv povodzhennia i pokarannia [Convention against torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text [in Ukrainian].
5. Deklaratsiiia pro likvidatsiiu nasylstva shchodo zhinok [Declaration on the elimination of violence against women dated December 20, 1993]. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/165261___165261 [in Ukrainian].
6. Videnska deklaratsiiia ta Prohrama dii OON Deklaratsiiia: Mizhnarodnyi dokument [The Vienna Declaration and Program of Action of the UN: Declaration, International Document dated 06/25/1993 No. 995_504]. URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/165261___165261 [in Ukrainian].
7. Pekinska deklaratsiiia ta platforma dii: stanom na 15 veresnia 1995 roku [Beijing Declaration and Action Platform (1995 September 15)]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text [in Ukrainian].
8. Mizhamerykanska Konventsiiia pro zapobihannia, pokarannia ta vykorinennia nasylstva shchodo zhinok: stanom na 1994 roku [Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women (1994)]. URL: https://au.int/sites/default/files/treaties/37077-treaty-charter_on_rights_of_women_in_africa.pdf [in Ukrainian].
9. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (Ievropeiska konventsiiia z prav liudyny) [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (European Convention on Human Rights) (1950 November 4)]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text [in Ukrainian].
10. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashnomu nasylstvu ta borotbu iz tsymy yavyshchamy: ratyfikovano 20 chervnia 2022 r. iz zaiavamy Zakonom № 2319-IX [Council of Europe Convention on the Prevention of Violence Against Women and Domestic Violence and Combating These Phenomena (Istanbul Convention): The Convention was ratified with declarations by Law No. 2319-IX dated 20.06.2022]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text [in Ukrainian].
11. Galai, A. O., Galai, V. O., Golovko, L. O., Muranova, V. V. et al. (2014). Mizhnarodnyi dosvid poperedzhennia ta protydii domashnomu nasylstvu: monohrafiia [International experience of preventing and countering domestic violence]. According to general ed. A. O. Galai. Kyiv: KNT. 160 p. [in Ukrainian].